

Ніколайчук В.С.

студент 658 групи

Чорноморського національного університету імені

Петра Могили, м. Миколаїв

Науковий керівник: *Коваль А.А., к.ю.н., доцент,*

доцент кафедри конституційного та

адміністративного права і процесу

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ОМБУДСМЕНІВ В УКРАЇНІ

Конституція України закріпила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. На виконання цього важливого завдання і створено розгалужену систему правоохоронних і правозахисних органів, чільне місце серед яких займають Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та спеціалізовані омбудсмени.

В контексті теми дослідження актуальним і дискусійним є питання законодавчого врегулювання статусу та діяльності спеціалізованих омбудсменів, зокрема тих, які запроваджуються при Главі держави, наприклад, омбудсмен з прав дитини. Слід зауважити, що він з'явився порівняно недавно. Цьому сприяла ратифікація Декларації з прав дитини 1959 р., а також зусилля ООН у цій сфері. Необхідність появи такого омбудсмена пояснюється такими причинами: 1) діти через особливості психічного й фізичного розвитку вимагають особливого підходу; 2) діти самотійно не можуть захистити свої права та законні інтереси [2, с.366]. Саме тому омбудсмен з прав дітей повинен слідкувати за додержанням прав дітей, добиватися справедливого ставлення до них, а також сприяти визнанню тих прав, які ще не отримали юридичної регламентації.

Недостатньо врегульованим залишається питання розмежування повноважень Уповноваженого при Президентові України з прав дитини та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, адже вони дублюють один одного в деяких сферах. Зокрема, у структурі Секретаріату Уповноваженого створено відповідний підрозділ з питань дотримання прав дитини, до повноважень якого віднесені питання щодо моніторингу стану дотримання в Україні прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері та підготовка пропозицій Уповноваженому з прав людини щодо вжиття актів реагування з метою запобігання порушенням прав дитини або сприяння їх поновленню. Також у структурі Офісу Омбудсмена діє Представник Уповноваженого з прав дитини. Для більш ефективного впливу на причини та умови, що сприяють порушенням прав дітей, на нашу думку, необхідно на законодавчому рівні закріпити взаємодію обох інститутів – Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Уповноваженого Президента України з прав дитини і розмежувати сфери їх компетенції.

Інститут військового омбудсмена в Україні представлений Уповноваженим у справах захисту прав військовослужбовців Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Представник Уповноваженого у справах захисту прав військовослужбовців є посадовою особою, яка забезпечує здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини парламентського контролю за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина громадян України, які перебувають на військовій службі у Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях правоохоронних органах спеціального призначення; громадян України, які під час проходження військової служби зникли безвісти, захоплені в полон, незаконно позбавлені волі або є заручниками, зокрема у зв'язку із збройним конфліктом та/або воєнними діями, та членів їх сімей; громадян України, які мають статус Ветеранів військової служби та служби в правоохоронних (інших державних) органах, громадян, визнаних особами з інвалідністю внаслідок травм або захворювань, отриманих у період проходження служби, ветеранів війни з числа вказаних осіб та членів їх сімей; а також членів сімей військовослужбовців, які загинули, померли чи пропали безвісти [3].

Україна взяла на себе зобов'язання встановити демократичний цивільний контроль над Збройними Силами та іншими військовими формуваннями. Це дістало відображення у низці міжнародних документів. Зокрема, у підписаному Україною Кодексі поведінки стосовно воєнно-політичних аспектів безпеки проголошується, що «держави-учасниці розглядають демократичний політичний контроль над військовими, воєнізованими і силами внутрішньої безпеки, а також розвідувальними службами і поліцією в якості незамінного елемента стабільності і безпеки». Відповідно до положень Кодексу Україна зобов'язалася «забезпечувати і підтримувати ефективне керівництво і контроль над своїми військовими і воєнізованими силами й силами безпеки з боку конституційно встановлених органів влади, які мають демократичну легітимність, створювати важелі, що дають змогу забезпечити виконання такими органами покладених на них конституційних і правових обов'язків» [4, с. 19]. Однак на сьогодні в Україні склалась така ситуація, коли постає нагальним питання про створення неупередженого органу, основним завданням якого був би контроль як у самій структурі Військового блоку, так і забезпечення прав людини у зв'язку із військовими діями. Тому вважаємо доцільним внести зміни до чинного законодавства та створити окремий, нікому не підпорядкований, інститут військового омбудсмена в Україні, за моделлю незалежного омбудсмена, який є самостійною гілкою влади. Вважаємо за доцільне внести таку вимогу до кандидата на посаду спеціального Уповноваженого, як наявність військового звання та фаху.

Варто відмітити, що спеціалізовані установи омбудсменів діють не тільки при Верховній Раді України та Президентові України, а й при Кабінеті Міністрів України. Так, бізнес-омбудсмен в Україні – посадова особа, що займається захистом інтересів бізнесу перед органами публічної влади як всередині країни, так і за її межами. Він виступає інструментом вирішення конфліктів і

суперечок між владою і бізнесом, медіатором між державою та бізнес-середовищем. Він діє з метою сприяння прозорості діяльності органів державної влади, запобігання корупційним діянням та/або іншим порушенням законних інтересів підприємців.

З метою забезпечення прозорості діяльності органів державної влади, сприяння зниженню рівня корупції та запобігання недобросовісній (нечесній) поведінці стосовно суб'єктів підприємництва в Україні, а також з урахуванням положень Меморандуму про взаєморозуміння щодо підтримання української антикорупційної ініціативи від 12 травня 2014 р., укладеного між Кабінетом Міністрів України, Європейським банком реконструкції та розвитку, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Американською торгівельною палатою в Україні, Європейською Бізнес Асоціацією, Федерацією роботодавців України, Торгово-промисловою палатою України, Українським союзом промисловців КМУ була створена Рада бізнес-омбудсмена, яка є постійно діючим консультативно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України.

Рада має право, зокрема: прийняття та розгляду відповідно скарг від суб'єктів підприємництва на дії або бездіяльність, зокрема рішення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, а також їх посадових осіб; надання органам державної влади та органам місцевого самоврядування рекомендацій щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності з метою її вдосконалення та поліпшення умов провадження підприємницької діяльності, запобігання корупційним діянням та/або іншим порушенням законних інтересів суб'єктів підприємництва тощо [5].

Слід зауважити, що залежність конституційно-правового статусу спеціалізованого омбудсмена від закріплення цієї посади в конституції, є предметом наукового дискурсу і різних теоретичних поглядів. В той же час світова практика свідчить про загальне правило регламентації діяльності спеціалізованих омбудсменів на основі або єдиного законодавчого акту, який стосується загальних правил для всіх спеціалізованих омбудсменів, що запроваджуються в країні, або окремих законів, які визначають конституційно-правовий статус певного омбудсмена.

Вважаємо, що оптимальним варіантом є прийняття одного уніфікованого нормативного акту, який би закріплював статус спеціалізованих омбудсменів та єдині підходи до їх організації та функціонування з урахуванням міжнародних стандартів та кращих світових практик. В цьому плані ми підтримуємо пропозицію про внесення змін до Конституції України, якими передбачити можливість створення спеціалізованих омбудсменів на загальнодержавному, регіональному, муніципальному рівнях; прийняти закон «Про основи діяльності спеціалізованих омбудсменів в Україні»; із врахуванням досвіду зарубіжних країн, рекомендацій Венеціанської комісії та «Паризьких принципів», розробити типові положення про спеціалізованих омбудсменів, які б стали підґрунтям для створення мережі спеціалізованих омбудсменів в Україні [6, с. 230].

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996р. № 254к/96-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Лінник Н. В. *Захист прав, свобод і законних інтересів дитини в Україні та світі. Порівняльно-аналітичне право.* 2018. № 1. С. 365-367.
3. Положення про Уповноваженого у справах захисту прав військовослужбовців Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/struktura-sekretariatu>.
4. Тарасюк В.М. Інститут військового омбудсмена як інструмент демократичного контролю. URL: <https://www.academia.edu/32125686>.
5. Положення про Раду бізнес-омбудсмена. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 р. № 691 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-%D0%BF>.
6. Агеев О.Д. Конституційно-правовий статус омбудсмена з питань міграції: зарубіжні моделі та перспективи запровадження в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Харків. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2017. 264 с.